

Literární komunikace

PdF MU, KČJL, jaro 2020

Pá 20. 3. 14:00 -17:50 učebna 1

Hana Lavičková

Realizace předmětu bude probíhat mimořádně v režimu distanční formy výuky

jako **SAMOSTUDIUM** podpořené následujícími podklady:

- **prezentací**, která obsahuje výčet základní literárněvědné terminologie;
- **praktickou oporou** – elektronickou cvičebnicí umístěnou v **odpovědnících předmětu**: <https://is.muni.cz/auth/el/ped/jaro2020/XCJk02/odp/>;
- **doporučenou literaturou**;
- **nabídkou elektronických individuálních konzultací** (přes mail, skype,...);
- **nabídkou osobních konzultací po odeznění mimořádných opatření** (po předchozí emailové domluvě).

Cíle předmětu

- ▶ Přednášky se zaměřují na **základní vědomosti z oblasti literární teorie**, s přihlédnutím ke **specifikům literatury pro děti a mládež**.
- ▶ Po úspěšném absolvování předmětu student:
 - získá nezbytnou **základní znalost literárněteoretické problematiky**;
 - dokáže **prakticky aplikovat literárněvědné poznatky** při interpretacích děl z oblasti literatury pro děti a mládež.

Výstupy z učení

- ▶ Student bude po absolvování předmětu schopen:
 - identifikovat a charakterizovat **literární druhy a žánry**;
 - analyzovat **kompoziční prostředky** literárního díla;
 - analyzovat **jazykové prostředky** literárního díla;
 - na základě teoretických poznatků provést **rozbor literárního textu**;
 - **prakticky interpretovat** poezii i prózu;
 - určit **specifika literatury pro děti a mládež** a vyvodit z nich **důsledky pro učitelskou praxi**.

Způsob ukončení předmětu a metody hodnocení

- Předmět je ukončen **kolokviem**.

Podmínky pro úspěšné splnění kolokvia jsou:

- 1. úspěšné splnění požadavků písemného testu**, který bude zaměřen na základy literárněvědné terminologie. Písemný test se bude skládat z 10 otázek, z nichž každá bude hodnocena samostatně. Test bude považován za úspěšně splněný u těch studentů, jejichž průměrná známka z testu nepřesáhne aritmetický průměr 2,90 včetně;
- 2. následná rozprava spojená s analýzou a interpretací konkrétního textu** z literatury pro děti a mládež.

Termíny a formy (osobní či on-line) týkající se ukončení předmětu budou aktualizovat s ohledem na probíhající situaci a mimořádná opatření. O všem budete včas informováni mailem.

Osnova prezentace k předmětu Literární komunikace

- Rozdělení literatury a literární vědy, základní literárněvědná terminologie;
- Specifika literatury pro mládež;
- Žánrová skladba literatury pro mládež;
- Struktura literárního díla (tematický, kompoziční, jazykový plán);
- Autor a adresát literárního díla a jejich vztah;
- Jazykové prostředky literárního díla;
- Úvod do teorie verše.

Rozdělení literatury a literární vědy, základní literárněvědná terminologie

- ▶ Literatura a písemnictví, národní a světová literatura;
- ▶ Funkce literatury;
- ▶ Literatura jako slovesné umění, estetická funkce literatury, estetický zážitek;
- ▶ Základní disciplíny literární vědy: teorie literatury, literární historie, literární kritika;
- ▶ Pomocné disciplíny literární vědy: filosofie, estetika, lingvistika, historie, dějiny umění, sociologie, psychologie, sémiotika, teorie informace;
- ▶ Pomezí disciplín literární vědy: textologie, translatologie.

Specifika literatury pro děti a mládež

- ▶ Intencionální, neintencionální literatura;
- ▶ Přenosnost, překladovost;
- ▶ Zohlednění věku a mentální vyspělosti dětského čtenáře;
- ▶ Srozumitelnost (výběr jazykových a stylistických prostředků, volba tematiky) a rozvíjení úrovně vyjadřovacích schopností;
- ▶ Zážitková četba, rozvoj estetického vnímání;
- ▶ Role ilustrace a její vztah k textu;
- ▶ Literatura triviální, kýč a komerce v literatuře pro děti.

Literární kategorie, druhy a žánry

- Genologie;
- Literární druhy: lyrika, epika, drama;
- Literární žánry:
 - lyrické: elegie, óda, žalm, pásmo, znělka (sonet);
 - epické: epos, legenda, exemplum, román, povídka, novela, romaneto, pohádka, pověst, mýtus, bajka; publicistické: cestopis, reportáž, fejeton, črta, referát, sloupek, komentář;
 - lyricko-epické: balada, romance, idyla;
 - dramatické: tragédie, komedie, tragikomedie, muzikál, opera, opereta, činohra.
- Žánrová varianta: např. dobrodružný, dívčí, prázdninový,... román.
- Žánrová forma: např. román psaný v dopisech, deníku, kronice,...

Preference literárních žánrů v literatuře pro děti z ontogenetického hlediska

- ▶ Žánry typické pro: předškolní věk – mladší školní věk – starší školní věk.
- ▶ Žánry ústní lidové slovesnosti, říkanka, uspávanka, píseň (lidová, autorská), hádanka, rýmovačka, škádlivka, oblamovačka, báseň (autorská, nonsensová, lyrická, hravá linie básní), přísloví, bajka, pohádka lidová, pohádka autorská (zvířecí, parodická, nonsensová, imaginativní, filosofická), obrázková knížka (bilderbuch, picture book), komiks, kreslený seriál, pověst, báje, příběhová próza ze života dětí, dívčí román, dobrodružná literatura pro děti, próza s historickou tematikou, próza s přírodní tematikou, fantasy literatura, science-fiction literatura, literatura faktu, návodná literatura, dětský časopis (tištěný, elektronický).

Struktura literárního díla

- ▶ Plán tematický, autorský přístup, téma, motiv, fabule, syžet, titul, čas, prostor;
- ▶ Plán kompoziční: kompozice tektonická, atektonická, kompoziční postupy a principy;
- ▶ Literární postava, autor, vypravěč, adresát, čtenář, recipient a jejich vzájemné vazby;
- ▶ Plán jazykový: výběr jazykových prostředků z hlediska stylu textu, zvukové organizace, dobového výskytu, citového zabarvení (odkaz na úvod do versologie).

Struktura literárního díla: tematický plán a autorský přístup

► Tematický plán

- látka;
- námět;
- téma, motiv;
- děj: fabule, syžet;
- čas, prostor.

► Autorský přístup (lyrizace, tragika, komika: humor, satira, parodie, travestie).

Struktura literárního díla: kompoziční plán

► Kompoziční výstavba - architektonika a kompozice;

- kompozice tektonická, atektonická;
- kompoziční výstavba: kontrast, konfrontace, opakování, souběžnost (paralelnost), stupňování (gradace), kauzalita;
- kompoziční postupy: chronologická kompozice, kronikářská, deníková, retrospektivní, rámcová, řetězová.

► Titul

- protagonistický, temporální, metaforický, žánrový.

Literární postava, autor, vypravěč, adresát, recipient a jejich vzájemné vazby

- ▶ Autor (implikovaný autor);
- ▶ Postava (hlavní, vedlejší, epizodická, fiktivní; kladná, neutrální, záporná; kompenzační, referenční; postava definice, postava hypotéza);
- ▶ Vypravěč: autorský (vševědoucí), přímý, personální, oko kamery;
- ▶ Vyprávění podle gramatické osoby: ich-forma, er-forma;
- ▶ Adresát (implicitní, explicitní, fiktivní, projektovaný);
- ▶ Čtenář, recipient.

Struktura literárního díla: jazykový plán

► Výběr jazykových prostředků z hlediska:

- stylu textu:
 - slova neutrální /spisovná/;
 - slova stylově zabarvená /spisovná/: hovorová, knižní, básnická (poetizmy), odborná (termíny);
 - slova stylově zabarvená /nespisovná/: obecně česká, nářeční (dialektizmy), slang, argot.
- zvukové organizace: zvukomalba (onomatopoeie), eufonie, kakofonie.
- dobového výskytu: archaizmy, historizmy, neologizmy.
- citového zabarvení: augmentativa, deminutiva, hypokoristika, slova pejorativní.

Struktura literárního díla: jazykový plán, jazykové prostředky (obrazná pojmenování)

► **Tropy:**

- přirovnání;
- metafora: personifikace, synestézie;
- metonymie: synekdocha, nadsázka (hyperbola), litotes, eufemismus;
- básnický přívlastek (epiteton);
- jinotaj (alegorie);
- symbol.

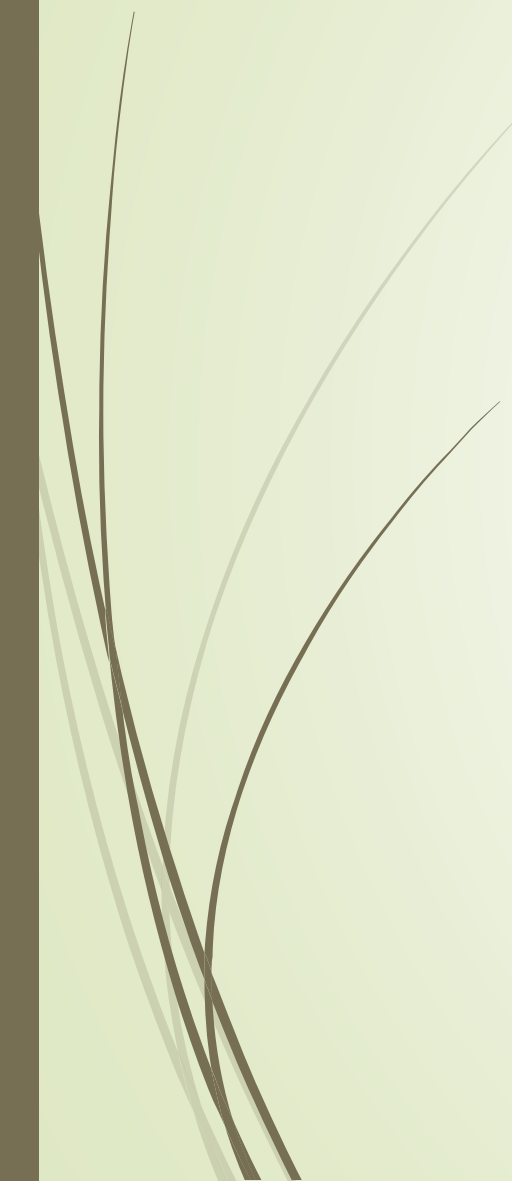
Struktura literárního díla: jazykový plán, jazykové prostředky (figury)

► Figury:

- vzniklé hromaděním: zvukomalba (onomatopoeie), zvukosled (aliterace), paronomázie, kalambúr, palindrom;
- vzniklé hromaděním celých struktur: gramatický paralelismus;
- vzniklé hromaděním významů: pleonasmus;
- vzniklé opakováním týchž slov: anafora, epifora, epizeuxis;
- syntaktické: asyndeton, polysyndeton, vsuvka (paretenze), výpustka (elipsa);
- řečnické: řečnická otázka, řečnická odpověď.

Úvod do versologie – verš, rytmus, metrum

- Versologie;
 - Řeč vázaná a nevázaná;
 - Verš;
 - Syntaktický přesah (enjambement);
 - Metrum;
 - Rytmus;
 - Metrický impulz, přízvuk, teze, arze.
-

Úvod do versologie – stopy

- **Stopa**

- Rozlišení stop podle počtu slabik:

stopy dvouslabičné: **trochej, jamb**;

stopa tříslabičná: **daktyl**;

- Rozlišení stop podle toho, zda je ve stopě zařazena teze (těžká doba, přízvučná):

stopa **vzestupná**: jamb;

stopy **sestupné**: trochej, daktyl.

- **Předrážka (anakruze).**

Úvod do versologie – prozodické systémy

- Prozodický systém;
- Volný verš;
- Časoměrný verš;
- Sylabický verš;
- Tónický verš;
- Sylabotónický verš (typický český verš);
- Sloka (strofa);
- Tradiční veršové útvary (např. desaterec, blankvers, elegické dvojverší, znělka (sonet)).

Úvod do versologie – klasifikace rýmu

- **Rým** a jeho **funkce** v textu
- Členění rýmu podle:
 - vztahu rýmu a metra: mužský, ženský;
 - zvukové shody konců slov: asonance, konsonance; rým úplný, neúplný;
 - stavebního hlediska: sdružený, střídavý, obkročný, postupný, tyrádový, přerývaný;
 - významového hlediska: štěpný (kmenový), planý (gramatický rým);
 - podle umístění ve verších: čelní, vnitřní, koncový;
 - rým homonymní;
 - rýmové echo;
 - rým sporadický.

Studijní literatura a prameny:

- Seznam doporučené literatury předmětu Literární komunikace v IS MUNI zde:

https://is.muni.cz/auth/predmety/uplny_vypis?fakulta=1441;obdobi=7543;zuv=636971

- http://www.ped.muni.cz/weng/literatura/items/items_all.html#p
- Lederbuchová, L. (2006). Fraus slovník literárních pojmů aneb co se skrývá za slovy. Fraus: Plzeň.